

Danuta Ługowska

Sprawozdanie z konferencji poświęconej problemom współczesnej tanatologii "Tanatos '98"

Studia Philosophiae Christianae 35/1, 228-233

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DANUTA ŁUGOWSKA

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, ATK

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI POŚWIĘCONEJ PROBLEMOM WSPÓŁCZESNEJ TANATOLOGII „TANATOS '98”

W dniach 5-7 listopada 1998 r. w Karpaczu odbyła się konferencja poświęcona problematyce śmierci „TANATOS '98” zorganizowana przez Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.

Sesję plenarną w pierwszym dniu obrad zainauguował prof. dr hab. Jacek Kolbuszewski z Uniwersytetu Wrocławskiego. W wystąpieniu przedstawiał sposoby przeżywania indywidualnej śmierci na tle elementów współczesnej komunikacji kulturowej.

„Otarcie się o bezsens, rozpacz, ból rokuje odrodzenie w duchu nadziei” powyższą sentencją prof. dr hab. Anna Latawiec z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie rozpoczęła odczyt poświęcony zagadnieniu nadziei w życiu osób chorych terminalnie. Nadzieja oparta na miłości i prawdzie, zdaniem Prelegentki, umożliwia aktywne życie w ostatnim jego stadium.

W kolejnym referacie prof. dr hab. Krzysztof Wieczorek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, poszukując rozwiązania podstawowego problemu filozoficznej refleksji nad śmiercią, jakim jest zbudowanie spójnej wizji sensu ludzkiego życia, wyodrębnił pewne typy odpowiedzi na tle czterech odrębnych nurtów. Owych odpowiedzi, Autor referatu, poszukiwał kolejno na bazie: chrześcijańskiego humanizmu Karola Jaspersa, chrześcijańskiego antyhumanizmu Józefa Bocheńskiego, humanizmu antychrześcijańskiego Alberta Camusa oraz antychrześcijańskiego antyhumanizmu Fryderyka Nietschego.

Dr Jarosław Barański z Akademii Medycznej we Wrocławiu odczytem tytułowanym: *Śmierć jako imię róży. Śmierć we współczesnym dystansie estetycznym*, nawiązał do zagadnień, często podejmowanych na terenie tanatologii, związanych z dehumanizacją śmierci w warunkach szpitalnych.

Kolejnym prelegentem był prof. dr hab. Piotr Kowalski z Uniwersytetu Opolskiego. Tematem Jego wystąpienia była prezentacja sposobów opisywania śmierci w kulturach opartych na myśleniu magicznym, w których języku „jedynie symbol i paradoksy mogły sprostać wymaganiom [...] *sacrum*, radykalnie różnego od ludzkiego doświadczenia”.

Na zakończenie przedpołudniowych obrad dr Włodzimierz Wysoczański z Uniwersytetu Wrocławskiego przeprowadził analizę znaczeń terminów opisujących zjawisko śmierci we współczesnych językach europejskich.

W popołudniowym programie pierwszego dnia, osoby biorące udział w konferencji, miały możliwość wyboru uczestnictwa w jednej z dwóch równoległe odbywających się sesji.

Pierwsze z proponowanych spotkań poświęcono zagadnieniom antropologicznym i historycznym odnośnie problematyki *tanatologicznej*. Drugie dotyczyło zagadnień z zakresu *suicydologii* oraz opieki *paliatywnej*.

Jedną z wyżej wymienionych sesji otworzyła dr Małgorzata Kowalewska z Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, przedstawiając w swoim wystąpieniu, dominujący w średniowieczu stereotyp postrzegania śmierci, głęboko zakorzeniony w tradycji chrześcijańskiej. Owa, charakterystyczna dla wieków średnich, *Ars moriendi* to przejście z Chrystusem, jedyną prawdziwą drogą, do wiecznego życia w Bogu. Następnie dr Małgorzata Łoboz z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentowała model śmierci na wskroś mistycznej i melodramatycznej, dominujący w epoce romantyzmu.

Rozważania dotyczące pozycji kobiet w społeczeństwie XIX i początku XX w. oraz wynikającą stąd wielopłaszczyznowość „zjawiska śmierci” w ich życiu, na bazie utworów literackich tamtego okresu, przedstawiła w kolejnym odczycie popołudniowego spotkania mgr Agata Żylińska z Uniwersytetu Szczecińskiego.

Czas będący ostatnim etapem życia w cywilizowanej kulturze XX w., to także istnienie ku śmierci, istnienie w zasięgu oddziaływania śmierci, własnego powolnego obumierania; to życie w nieludzkich warunkach: głodu, zimna, nieustannego zagrożenia życia. Wglądu w owe dramatyczne wydarzenia naszego wieku podjęli się w swoich referatach prof. dr hab. Jerzy Supady z Akademii Medycznej w Łodzi oraz prof. dr hab. Paweł Bortkiewicz z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Referatem poświęconym analizie codziennych zachowań będących katalizatorem procesu obumierania mgr Piotr Szukalski z Uniwersytetu Łódzkiego rozpoczął równoległą sesję popołudniowych obrad.

W kolejnym wystąpieniu: *Samobójstwo w ocenie moralnej* dr Stanisław Katafiasz z Akademii Medycznej w Bydgoszczy omówił sposoby argumentacji pozytywnych i negatywnych ocen moralnych aktu samobójczego.

Natomiast doc. dr hab. Elżbieta Rogucka z Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu przeprowadziła analizę socjologiczną występowania

zachowań samobójczych na podstawie danych statystycznych dotyczących mieszkańców Wrocławia, z okresu od 1985 – 1992 r.

Przedstawiono również pełne grozy, rozpacz i lęku listy osób, których próba odebrania sobie życia zakończyła się powodzeniem. Dr Barbara Gawda z Uniwersytetu M. Curie – Skłodowskiej w Lublinie nawiązując do treści listów poszukiwała w koncepcji archetypu śmierci wyjaśnienia motywów zachowań samobójczych.

Prof. dr hab. Mieczysława Miklaszewska z Akademii Medycznej we Wrocławiu zarysowała natomiast na tle historycznym dzieje kształtowania się praw dziecka w aspekcie prawa do życia. Ten poruszający temat Autorka referatu poparła wstrząsającymi zdjęciami małoletnich pacjentów zarejestrowanych w placówkach służby zdrowia jako ofiary pobić, poparzeń, gwałtu.

Referatem zamykającym spotkanie był odczyt dr Mirosława Kalinowskiego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego ukazujący rolę duszpasterza, w opiece paliatywnej.

Prof. dr hab. Franciszek Rosiński z Uniwersytetu Wrocławskiego otworzył drugi dzień obrad odczytem ukazującym problemy interpretacyjne odnośnie przeżyć okołośmiertnych.

Jaki jest sens cierpienia, jaka jest wartość życia, jego cel, ostateczny kres oraz dlaczego istnieje zło? Te odwieczne pytania stały się podstawą rozważań dr Bogusława Blocka z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Poczucie beznadziejności wynikające z zatracenia wartości i sensu ludzkiego cierpienia jest drogą do zaakceptowania eutanazji. Jako na alternatywną postawę w obliczu ludzkiego bólu, dr Block wskazał na opiekę paliatywną, w której „zamiast uśmiercania proponuje się leczenie, troskliwą opiekę, miłość i wsparcie”.

Fakt powolnego, ale postępującego zaniku poczucia *sacrum* podczas celebracji obrzędów pogrzebowych przedstawił, dzieląc się swymi obserwacjami, mgr Bogdan Dubieńczuk z Seminarium Duchownego w Chłudowie.

Lek. Dorota Arszczyńska – Łopatka ze Szpitala Wojewódzkiego w Bydgoszczy ukazała różnice w podejściu do problemu śmierci pomiędzy starożytnością (minimalizowanie lęku), chrześcijaństwem (wyzwolenie z więzów ciała) i współczesnością (poszukiwanie sensu życia w perspektywie śmierci).

Analiza nierealności obrazów śmierci w mass mediach była przedmiotem referatu dr Grażyny Filipiak z Uniwersytetu Adama Mickie-

wicza w Poznaniu. Najistotniejszym problemem w przeżywaniu kresu życia jest nieumiejętność radzenia sobie z często intensywnymi przeżyciami emocjonalnymi. Obrazy umierania przedstawiane na ekranie telewizyjnym, zdaniem Autorki, nie tylko nie ułatwiają prawidłowego przeżywania, ale wręcz tę nieumiejętność potęgują.

Dr Teresa Świrydowicz z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, osoba czynnie zaangażowana w opiekę paliatywną, omówiła pozytywne aspekty informowania chorych terminalnie o ich faktycznym stanie oraz przedstawiła proces akceptacji zbliżającej się śmierci u osób, które zostały poinformowane o zbliżającej się śmierci.

Ostatni referat podczas sesji plenarnej drugiego dnia obrad wygłosiła dr Elżbieta Więckowska z Akademii Medycznej we Wrocławiu. Był to kolejny odczyt nawiązujący do zjawisk okołosmiertnych. Prelegentka zaprezentowała wnioski z wywiadów z osobami, które przeżyły śmierć kliniczną. Osoby te, zgodnie z wynikiem przeprowadzonego badania, po tego typu doświadczeniach radykalnie przewartościowały swoje dotychczasowe życie.

Tematyka popołudniowych spotkań dotyczyła obrazów śmierci w literaturze oraz zwyczajów związanych z pochówkiem w danym kręgu kulturowym i okresie historycznym.

Nieobcym zarówno rodzimej jak i europejskiej literaturze jest obraz „odejścia złej żony”, „żony upartej”. Tego rodzaju obrazy, w referacie dr Marka Skwara z Uniwersytetu Szczecińskiego, stały się dobrymi przykładami do zaprezentowania charakterystycznej tendencji staropolskiej ujmowania śmierci w konwencji groteski.

Kolejny referat, także autorstwa dr Marka Skwary, nawiązywał do futurystycznego szoku estetycznego i obyczajowego, który miał miejsce podczas pogrzebu Walta Whitmana. Był to kolejny literacki model śmierci, tym razem śmierci widzianej przez krzywe zwierciadło futuryzmu.

Temat motywu trumny w mistycznej twórczości Juliusza Słowackiego podjęła mgr Ewa Grzęda z Uniwersytetu Wrocławskiego. „Ostatecznie zatem w systemie znaków Słowackiego, trumna – kołyska, trumna – arka, zazwyczaj piękna i drogocenna, stała się figurą ewokującą sens eschatologiczny przemiany zarówno w perspektywie jednostki jak i w planie powszechnym”; konkludowała Autorka.

W kolejnym referacie prof. dr hab. Bogumiła Kosmanowa z WSP w Bydgoszczy zestawiała dwa motywy śmierci zaczerpnięte z twórczości Ignacego Kraszewskiego. Jeden z nich pochodził z utworu debiu-

tanckiego, drugi był obrazem zaczerpniętym z późniejszej twórczości Pisarza. W ten sposób Prelegentka przedstawiła ewolucję postawy wobec śmierci w twórczości Kraszewskiego.

„Nie ja żyję, to żyje we mnie śmierć”, szeroką gamę literackich kreacji „śmierci za życia” czyli różnorodnych przejawów melancholii zaprezentowała w swoim odczycie dr Magdalena Jonca z Uniwersytetu Wrocławskiego.

Okres przejścia z obyczajów pogańskich do rytów chrześcijańskich odnośnie pochówku zmarłych na przykładzie szesnastowiecznej Litwy, to temat pierwszego referatu przedstawionego na drugiej, równoległej sesji, przez prof. dr hab. Marcelę Kosmanę z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Z kolei bogatą niestety zamierającą tradycję obrzędową związaną z pochówkiem na Kaszubach i Górnym Śląsku przypomnieli w swoich wystąpieniach dr Jan Perszon z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i dr hab. Krystyna Turek z Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie.

Polsko - litewskie konwergencje komparatystyczne we współczesnej epigrafice narodowej na Litwie były przedmiotem rozważań mgr Krystyny Szymnickiej z Wileńskiego Uniwersytetu Pedagogicznego.

W ramach odczytów poświęconych obyczajowości mgr Katarzyna Łeńska-Bąk z Uniwersytetu Opolskiego porównała treści uroczystości weselnych i pogrzebowych. Wiele elementów obyczaju weselnego, w jego dawnej formie, było wyrazem swoistej żałoby po opuszczeniu rodziny przez jednego z domowników oraz pożegnaniem nowożeńców z dawnym (panieńskim, kawalerskim) sposobem życia.

Realizm i zarysowującą się przemianę zwyczajów odnośnie pochówku, można było odnaleźć w referacie mgr Małgorzaty Synowiec – Piłat z Akademii Medycznej we Wrocławiu, w którym opisała Ona proces kremacji oraz konstrukcję urządzeń umożliwiających jej przeprowadzenie. Autorka podsumowując swoją wypowiedź, zauważyła, iż przejście od chrześcijańskiego zwyczaju grzebania doziemnego do, pochodzącego z czasów pogańskich, palenia zwłok, może być źródłem uformowania się nowej obyczajowości w tym zakresie.

Prof. dr hab. Tadeusz Milczko z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach referatem *Obrazy terminalne. O doświadczeniu śmierci w komputerowej rzeczywistości* rozpoczął sesję plenarną kończącą konferencję.

Następnie mgr Grzegorz Ziółkowski z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, przedstawił zagadnienie funkcji scen śmierci w teatrze. Odpowiedzi na pytanie: czym są motywy śmierci w spekta-

klach teatralnych? należy poszukiwać, zdaniem Prelegenta, uwzględniając realia epoki, w której dany model teatralny jest zakorzeniony oraz w obowiązującym paradygmacie egzystencjalnym tego okresu.

Pani Agnieszka Olechowska – Kotala z Akademii Medycznej we Wrocławiu opisała rodzaje i sposoby umierania przekazywane za pośrednictwem mass-mediów. Obrazy te, Jej zdaniem, są odrealnione w szerokim znaczeniu.

Wśród bogactwa poruszanych tematów pojawił się także opis „kołowrotu życia i śmierci” pochodzący z wierzeń indyjskich. Prof. dr hab. Joanna Sachse z Uniwersytetu Wrocławskiego, wskazała na nieadekwatność pojęcia śmierci odnośnie najgłębszego sensu przesłania indyjskich ksiąg mądrościowych; „...to co nieśmiertelne ciągle powraca na ziemię, aż do momentu, kiedy osiągnie stan wyzwolenia, istnienia poza śmiercią.”

Referatem kończącym obrady był odczyt prof. dr hab. Franciszka Rosińskiego, ukazujący obrzędowość kultur magicznych w odniesieniu do tabu śmierci.

PAWEŁ MAZANKA

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, ATK

SPRAWOZDANIE Z XX ŚWIATOWEGO KONGRESU FILOZOFICZNEGO, BOSTON 1998

Filozoficznym wydarzeniem minionego roku był bez wątpienia XX Światowy Kongres Filozoficzny, który odbył się w Bostonie w dniach od 10 do 16 sierpnia. Światowe Kongresy Filozoficzne organizowane są co pięć lat, poprzedni miał miejsce w Moskwie w 1993 r. Począwszy od roku 1937 organizacją Kongresów zajmuje się Stały Komitet dla Międzynarodowych Kongresów Filozoficznych, sponsorowany przez Międzynarodową Federację Towarzystw Filozoficznych.

Kongres w Bostonie był ostatnim Światowym Kongresem w tym stuleciu i w tym millenium. W zamierzeniach organizatorów miał on jakoś podsumować dwa i pół tysiąca lat istnienia Zachodniej filozofii, jak i antycypować nadchodzącą nową erę, w której filozofia zwróci się jeszcze bardziej na problemy ludzkiego życia i nowej światowej cywilizacji połączonej przez podróże, ekonomię i informacje. Nie przypadkowo więc